

Igor Bratož

James Dean v močvirju

Prva nespregljivost najnovejšega romana Ferija Lainščka *Ki jo je megla prinesla* je, da se je reminiscenčno pripovedno tkivo, ki so ga v marsikaterem pogledu z njim primerljivem prejšnjem romanu *Namesto koga roža cveti* barvali malce melanholični ciganski vzorci razmišljanja in čustvovanja, v njem pomembno spremenilo: v podobnem, a zdaj ne kaj posebej določno opisanem varljivem ruralnem svetu ne gre več za zoperstavljanje različnih si družbenih skupin oziroma slojev, ampak za še zmeraj malce eksotično, vendar precej bolj komorno, a hkrati občo problematiko neuspelega in zato tragičnega bogoiskateljstva. Lainšček je tukajšnje množično bralstvo in večino kritikov v *Roži* presenetil s slogovno mojstrsko domorodsko različico magičnega realizma, v romanu *Ki jo je megla prinesla* pa poskuša fintirati s podobnim slogovno-kompozicijskim instrumentarijem. Podpisanemu se zdi vsaj malce izrabljena na primer agresivna raba vzročni odvisnik uvajalnega veznika (uporabljajo ga vsi po vrsti, Jon Urski, Jonifacij, pripovedovalec), s kompozicijskega vidika pa je tako, kot je bilo v *Roži* manj posrečeno sklepno poglavje, problematično poglavje, v katerem se kaplan Jon Urski sreča z naslovno junakinjo. Bistvena značilnost Lainščkovega besedila (in kavelj, pravzaprav ravno pravnje limanice, na katere naj bi se ujeli kritiki) je v njem kakor v nekakšnem turobnem lunaparku razporejena vsakršna mnogoznačnost, najrazličnejši simbolni elementi (predvsem pobrani iz temeljev tukajšnje civilizacije - svetega pisma); to seveda omogoča številne interpretacije, a tudi nasilje interpretacije. No, ena od povsem legitimnih interpretacij romana bi bila tudi tista, ki bi trdila, da se v njem veliko prepočasi in okorno razvija tipična hollywoodska štorija o nenehnem boju med dobrim in zlim (ne ravno izvirna je tudi združitev "dobrega fanta" z "zlim" v eni osebi - neprilagodljivcu Urskem), ki se razveže v sklepno odrešenost tretjega, v tem primeru pač cerkve. Na ogrodje te *Kleinliteratur* pa je avtor navesil marsikaj, med drugim patetični prizor kaplanovega podkovanja in že omenjeno preobilno svetopisemsko simboliko. Kaplana Jona Urskega (ne ve se, ali kazensko?) pošljejo v močvaro Mokuša, nekakšen prakaos, v katerem naj bi z močjo svojega verjetja in verjetno tudi zgleda znova vzpostavil red božje besede. Tu pa sta dve težavi: prva, da so gospod Urski tudi malce dvojnjavca, to za njegovo načrtovano podjetje ni ravno najbolje, in druga, da je močvirnikom brez boga in njegovega hrama (=institucije) šlo še kar znosno. Zdi se, kot da jih ni prav nič motilo, da so sami s svojim tujstvom. Ne glede na prostorsko in časovno

določenost dogajanja se zdi, da je Urski prototip tukajšnjega tragičnega nesposobneža, obsojenega na vegetiranje v deželi nesposobnih. Čeprav se z javkanji nenehno obrača k bogu, še predobro ve, da od njega ne sme pričakovati pomoči (nekatero besede so pač izrečene le enkrat), ve pa tudi to, da ni božji, ampak eden od močvircev. To potrjuje tudi s tem, da njegove roke na koncu kljub vsem naporom in hoji skoz ogenj dvomov postanejo krvave. Da pa ni cagav le do najvišjega, dokaže z begom od Magde, ženske, ki za transport uporablja manj običajno vozilce. V deželi nesposobnih pa vendar mora biti kdo sposoben: to ni nihče drug kot zakoniti lastnik cerkve. Nova težava: kaplan Urski je kljub svojim nepretrdnim dvomom orodje cerkve, ne pa tudi boga; le-tega ne zmore povsem najti in mu zaupati. Sklep romana, v katerem izvemo, da se mu naloga pravzaprav ni sfižila, je zato po svoje več kot ironičen: "Mokuš je res potonil do slednje trave in kosti. A sredi teh voda, ki so že mirne in molče, tista vaša cerkev še stoji." Cerkev že res, da stoji, je pa prazna! Duhovita poanta romana o nesmislu smisla. V močvirju, pri njegovih zagovednih prebivalcih, vlada razvidna tradicionalistična logika: bistvo tradicionalizma, ki definira tako skupnost, je kajpak ta, da se njeni člani ne bi smeli zavedati svojega tradicionalizma. Ker so enkrat že bili neznosno razočarani, ker jih je udarilo, v Mokušu bog in polna cerkev pač nista več mogoča, pa naj nanje vpliva še taka verska gorečnost ali jim predlagajo kakršenkoli projekt, ki bi zahteval njihovo enotnost. Ideologija Jona Urškega, ki favorizira odrešitev (in ne uspeh), kontemplacijo (in ne akcije), vizijo (in ne razumevanja), Besedo (ne pa kruha in vina), je v takem svetu neznosni anahronizem in nekaj odvečnega. *Ki jo je megla prinesla* torej ne more biti zagovor povratka k božjemu (kar bi zelo rad videl in tudi res vidi pisec predolgega spremnega besedovanja Taras Kermauner), temveč odseva razočaranje nad tradicijo in avtoriteto, razočaranje, iz katerega pot k bogu ni kar nekaj samoumevnega. Kaplan Urski je - kljub pokori, ki mu jo naložijo - večni neprilagojenec, izgnanec, ki si bolj od boga, absolutnega, želi kakršne si že bodi drugačne družbe, vendar pa mu nobeno okolje ne more povrniti omajanega samozaupanja. Kot desperado in človek, ki ima težave sam s sabo, je pripravljen žrtvovati osebno svobodo in se odpraviti v Mokuš, kjer postane ujetnik tistih, ki si jih je želel. Bog ga ne more ozdraviti. James Dean, izgubljen v močvirju. In kjerkoli drugje.

Roman *Ki jo je megla prinesla* si bo marsikdo zapomnil tudi po tistem, kar kaže, da je s Prešernovo družbo in urednikom knjige nekaj hudo narobe - po spremni besedi Tarasa Kermaunerja. Gospod ekseget in najzanesljivejši vodnik k pravemu absolutnemu si v nezmerno dolgem pedagoškem eksemplu privoščijo v svojem poblaznelem elitizmu izobčiti vsakršno obliko civilne religije in nekoga (teh je kar precej, saj gre za slovenske vernike oziroma spodnjeresrednjeslojsko družino kot metaforo in še za koga) imeti za ovco. Kot da to ne bi bilo dovolj, dodajo tudi svoje poglede na delo nekaterih pomembnih slovenskih teoretikov, neokusno polemizirajo z njihovimi zastavki, nonšalantno denejo v nič postmoderno oziroma jo razglasijo za modo, nekatere publiciste za žrtve mode, natančno poučijo bralca, kaj privlači tega ali onega - skratka vohemntno in ne glede na kontekst objavijo svoj gostobesedni in generalni J'accuse. Kaj pa so hoteli drugega, prostor za pisma bralcev je v časopisju vse bolj skopo odmerjen, založniki pa tudi ne tiskajo več česarkoli.